

and more monological: they include standard informal and lofty poetical language spheres, but mature and later Soprovskyy's poetry demonstrates more often and systematic use of various language spheres (including propaganda language of Soviet times, harsh colloquial language, "thieves" cant, language of Soviet songs), and accordingly differs by more epic direction.

Key words: poetry, polyphony, lyric epos, hero, author.

Отримано: 17.01.2015 р.

УДК 811. 161. 2: [398 + 34]

Лавриненко С.Т.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ПРАВДА» В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Сучасні дослідження вербальних об'єктивацій феноменів культури базуються на розумінні онтологічної єдності мови та культури як у функціональному, так і в генетичному аспектах. Формуванню зазначеного підходу сприяло утвердження у науковій парадигмі порубіжжя ХХ–ХХІ століть ідей антропоцентризму, що передбачає системне осмислення мови та її одиниць крізь призму «людського фактору» та розгляд процесів перебування людини в мові й мови в людині; когнітивізму, з позицій якого мова – результат когнітивної діяльності, спосіб організації та збереження людського знання про світ, простір думки й духа; лінгвокультурологізму, який обстоює тісний зв'язок мови і культури народу, характеризує мовний поступ як результат творчої діяльності людини.

У працях провідних українських науковців С.Я. Єрмоленко [5], Л.І. Мацько [12], В.В. Жайворонка [6], В.І. Кононенка [8], А.К. Мойсієнка [14], Л.І. Шевченко [17], О.П. Левченко [10], М.В. Шевченко [18], Н.С. Медвідь [13] та ін. мова розглядається як скарбниця національної культури, а культура – як чинник формування мовних явищ і процесів.

Метою статті є виявлення етноправових сем лінгвокультурної константи «правда» та з'ясування способів їх вербалізації в українських народних казках. Вивчення правової інформативності фольклорного тексту базується на таких положеннях: 1. Етнокультурна специфіка менталітету того чи іншого народу знаходить мовне втілення і має різні форми вияву, одиницею лінгвокультурного опису певного явища є культурний концепт (В.А. Маслова, 2001; Ю.С. Степанов, 2004; В.В. Воробйов, 2008 та ін.) 2. Культурні концепти опредметнюються засобами мови і можуть бути об'єктивно виявлені за допомогою певних лінгвістичних методів (А. Вежбицька, 2001; В.В. Жайворонко, 2007; С.Я. Єрмоленко, 2009; Л.І. Мацько, 2009 та ін.). 3. Існують наївно-мовний і професійний типи свідомості, розмежування яких відзначається певною умовністю (О.М. Леонт'єв, 1975; Г. Гійом, 1992; Б.М. Величковський, 2006; З.Г. Коцюба, 2010 та ін.). 4. Правові уявлення культурно детерміновані етичною практикою й мають за джерело реальне буття людей (І. Кант, 1964; Г. Гегель, 1990; Ю. Хабермас, 1992 та ін.). Методологічною основою дослідження є розуміння синкретичності мовного значення як ментальної структури, визнання багатоканальності концептуалізації дійсності мовою, осмислення онтологічної єдності квантів мовної та культурної інформації, що зберігається у свідомості представників етносу. Лінгвоправове осмислення фольклорної константи «правда» здійснюється вперше.

Основною правовою цінністю людства є справедливість, буденне розуміння якої складається з уявлень про правду, порядок, рівність, честь. Правда – одна з провідних аксіологічних констант правової сфери [16, 160-173]. Лексеми «правда» і «справедливість» мають спільний семантичний сегмент [1, 543-616; 9, 123-129; 3, 5]. Первісні уявлення про правду, що знайшли відображення у мовній системі народних казок, спираються на глибинне філософське знання й вимагають дешифрації через встановлення логічних конекцій у площині щоденного правового досвіду носіїв усної традиції. Мовні засоби казкового конструкта презентують фольклорне розуміння правди прямо та опосередковано. Прямі індексації здійснюються за допомогою слів, словосполучень, речень з відповідними значеннями. Опосередковані вербалізації константи «правда» транслюють культуроправову інформативність через текстові сегменти, асоціативно пов'язані з практикою ідентифікації явищ, які можна прийняти на віру чи піддати сумніву; фіксаціями викликаних певними фактами емоцій; оцінками співвідношення уявлень про правду та реаліями дійсності.

Поняття «правда» відтворює дух української ментальності. Лексикографічні джерела подають різні дефініції розгляданого поняття. Правда – 1. Те, що відповідає дійсності. 2. Правдивість, правильність. 3. Справедливість; порядок, який ґрунтується на справедливості; протилежне –

кривда. 4. Уживається як назва кодексів середньовічного права. 5. У значенні присудкового слова. Уживається як запитання. 6. У значенні вставного слова [2, 1100]. Правда – 1. Те, що відповідає дійсності, істина; // Певна сукупність достовірних відомостей про що-небудь... // Дійсний стан речей... 2. Правдивість, правильність...3. Справедливість; порядок, який ґрунтується на справедливості; протилежне кривда...[15, VII, 497-498].

У казках поняття «правда», індексоване відповідним іменником, реалізується у різних значеннях. 1. Правда як реальність. «Може, се й є правда, що вони казали?» «Дай ще піду до того города, де води нема: може, й то правда; може дам я їм води». 2. Правда як те, що треба перевірити. « – А що, – пита, – чи правда, що у вашій слободі родить така капуста, що під одним листом віз сховається?» « – Чи тому правда?». 3. Колективно визнана правда. «От пішов той чоловік другу неділю у громаду та й каже, що дочка сказала; так роздумались, що то правда». «Пішов сказав чоловік громаді: роздумалась громада, що правда сьому». 4. Правда як достовірність, підтверджена очевидцем подій. «А все це правда, бо я там був і видів на свої власні очі». «Прибіг багач додому і переконався, що Іванко правду казав, бо хата його дійсно згоріла». 5. Момент правди, зафіксований діячем чи наратором. « – Ну, оце раз моя правда! – каже дядько». «Увійшли до хати, почали розповідати всю правду...» 6. Правда як засіб маніпуляцій. «Ви не хотіли правду сказати, щоб і ястрах пережив». « – Сину мій, це все ти дістав для мене, а чому ти правди не казав батькові?» «Скільки літ ти зі мною живеш, а ніколи мені правди не скажеш». 7. Правда як те, що протиставляється брехні, неправді. «Бачить баба вже тоді, що не обдурить царевича, та й каже: – Правда, царевичу!». « – Кажуть, що ви, паночку, шукаєте такого чоловіка, який подовжить день. Хочу запитати вас, чи правда. Бо тепер тих брехунів розвелось стільки, що кинь палицю – в брехуну потрапиш». « – Коли це правда, дам тобі тридцять п'ять золотих. Коли брехня – тридцять п'ять палиць».

За твердженням С.Г. Воркачова, наведеним у фундаментальному дослідженні «Правди ищи: идея справедливости в русской лингвокультуре», для адекватного розуміння й опису правди необхідне залучення її семантичного протичлена – неправди [3, 5]. Уявлення, протилежні правді, фіксуються у казках одиницями «неправда», «брехня», «брехати», «обман», «обманювати». Словесні індексації неправди вказують на деформацію істини «От поки дідова дочка перелазить, а бабина дочка, узявши починки, побіжить додому і матері набреше, що дідова дочка із хлопцями цілу ніч гуляла і мички попалила...» Брехня: Говорити неправду [15, I, 233]. Брехня: 1. Те, що не відповідає правді, неправда. 2. Вигадки, плітки [15, I, 233]. Неправда: 1. Те, що суперечить правді, істині, брехня, протилежне правді. 2. Несправедливі, нечесні, шахрайські вчинки, обман [15, V, 365]. Обман: Неправдиві слова вчинки, дії // Невідповідність істині; те, чого немає насправді; брехня [15, V, 533-534]. Обманювати: Обманути. 1. Словами, вчинками або діями вводити в оману кого-небудь; обдурювати. // Казати неправду; брехати. // Не виконувати своїх обіцянок, порушувати, ламати слово. 2. Діяти нечесно, вдаватися до обману, шахрайства щодо кого-небудь; ошукувати [2, 810]. Спотворення правди одним персонажем викликає незгоду іншого. «Усе те, що ти мені казав – брехня». « – Іди ж, тату, та і кажи, що ваша неправда...». Фіксація неправди супроводжується розкриттям мотивів протестної реакції суб'єкта, який вважає, що його обдурено. « – Брешеш, сину, – каже йому тато, ти захотів істи та й прийшов додому». «Брешеш, ти не хотіла стерегти просо та й прийшла додому». « – Неправда! Не можна, щоб миші поїли залізо...». Обман стає причиною скасування попередньо погоджених прав і обов'язків. «Я з тобою жити не буду, бо ти мене обманув».

Неправда у народному розумінні є близькою до злочину. Саме така інтерпретація обману відтворена у тексті казки «Брати-близнюки Іван та Йосиф». «...Царю написали, що його жона відьма, бо народила котят. ... Цар відписав, аби їй нічого злого не робили, доки він не повернеться з війни... А мачуха покликала бухгалтера, який міг писати точно так, як цар, заплатила йому великі гроші, і він написав, що вона диктувала. «Пане міністре! Я чув, що моя жона вродила двоє котят. Се означає, що вона відьма. Відведи її у ліс і убий». У цьому ж тексті вербалізуються уявлення про складність викриття неправди. З'ясування правди потребує від зацікавленої сторони вольових рішень, дієвих вчинків, подолання перешкод і випробувань: молодому цареві доводиться відправитися на пошуки Діда-всевіда, який один може відновити істину. «Дід почастивав і царя, і залізного вовкові дав поїсти, а потім каже: – А тепер слухай, що я знаю. Твоя жона народила двох золотоволосих хлопців, та її мачуха підмінила тих хлопців-близнюків двома котятами, а живі душі закопала в землю. Ті душі вирости золотими яворами, а коли їх мачуха приказала зрубати і спалити, душі двох братиків-близнюків перетворилися у золотокрилих орлів. Мачуха хотіла і твою жону скітити, тому й підробила твоє письмо. Нещасна твоя жона ходила лісами, а як дійшла до моря, зробилася рибою».

Жанрові особливості казок пояснюють випадки народної інтерпретації неправди як вигадки, дотепу, що має на меті відновлення та розширення кола правових можливостей осіб, які за-

слуговують на добре життя, але з об'єктивних причин не можуть успішно самозреалізуватися. У цьому вбачаємо прояв культуроправової амбівалентності фольклору, що припускає паралельне існування взаємовиключних за знаком оцінок однотипних явищ без виникнення когнітивного дисонансу. Механізм використання неправди як дотепу, здатного допомогти відстояти право на життя і добробут, має поведінковий вимір, який проходить перцептивну, мотиваційну і легітимаційну стадії формування. Перцептивний етап забезпечує індивідуальне вироблення суб'єктом власної шкали цінностей і особистий висновок про те, що є правдою, а що – кривдою, що є справедливим, а що – ні, що створює порядок, а що його порушує. Мотиваційний етап дозволяє суб'єкту на основі попередньої аперцепції осмислити власні бажання, виробити пріоритети правової поведінки, спрогнозувати елементи ініціативи й відповідальності. Легітимаційний етап супроводжується закріпленням за вмотивованими суб'єктом прагненнями статусу нормативних [16, 97]. Людина погоджується оцінювати свої вчинки як прийнятні для досягнення висунутих нею цілей. Казка «Язиката Хвеська» відтворює уявлення про формування і здійснення наміру використати неправду як дотепний засіб збереження грошей: чоловік знайшов гроші і, знаючи, що його жінка не зможе це приховати від кумів, а ті розкажуть економу, який гроші обов'язково відбере, обдурив декілька разів жінку і в такий спосіб забезпечив достовірність будь-яких її свідчень. Коли обдурена жінка стала оповідати про неблиці, що буцім-то з нею сталися, історію про знайдені чоловіком гроші теж сприйняли як брехню, не повірили їй, і гроші залишилися у родині. Дотепна неправда допомогла персонажам здобути майнові права і волю. Аналогічну ситуацію відтворює текст казки «Піп-ворожка». «Жив собі у якомусь селі піп, та такий бідний, такий бідний! ... Отож він і став так робити: сини позоводять чужих коней у ліс та й поприв'язують. От хазяїн шукає, шукає та почує, що піп уміє врожити, – до попа. От він скаже, де коні. То йому і грошей, і того, і сього. Почав багатіть». Прагнення жити краще, осмислено прийняте рішення вдавати з себе ворожбита і відповідні вчинки стали приносити попу матеріальні блага.

Казка «Багач та хлопець із села Розумовичів» містить народне осмислення вигадки як засобу відновлення справедливості й захисту інтересів сторони, правами якої було знехтувано. Пан, бажаючи піднести власний авторитет, принижував бідного хлопця, а той, скориставшись пихатістю і обмеженістю кривдника, відібрав у нього харчі і чоботи. Когнітивно-семантичний простір неправди у казках характеризується такими ознаками: неправда зорієнтована на сприйняття опонента; неправда транслюється під час міжсуб'єктних взаємодій; неправді передують свідомий намір обдурити слухача; неправда супроводжується зовнішніми знаками щирості подання інформації, покликаними переконати потенційну жертву обману у достовірності перекручених фактів. Введення співрозмовника у стан омани відбувається за рахунок перебільшення, зменшення чи замовчування фактів; додавання чи усунення властивостей об'єктів; перестановки, заміни, заміщення або перенесення їх з одного місця на інше; перекручування форми, структури, послідовності реальних подій; довільного ототожнення або ж розчленування об'єктів; неадекватного тлумачення сказаного. Відтворений у казках непроцесуальний вплив на формування помилкової думки переслідує інструментальні та ідентифікаційні цілі. Серед інструментальних провідними є збільшення влади, отримання матеріальної вигоди, уникнення покарання. Ідентифікаційні пов'язані з бажанням врятуватися від ганьби, зберегти позитивний імідж, захистити самолюбство, псевдопідвищити соціальний статус.

Опозиція «правда-неправда» («правда-кривда», де «кривда» виступає у значенні «неправда», «несправедливість» [15, IV, 338-339]) є центральною культуро-правовою опозицією казкового масиву. « – А що, дядьку, як лучче тепер жити: чи правдою чи неправдою? – Е-е-е!.. Де ти тепер найдеш правду? Нема тепер правди на світі! Тепер крізь одна кривда. – Ні, дядьку! Є правда – правдою лучче жити». « – Скажи, будь ласка, чоловіче, як тепер лучче жити: чи правдою, чи неправдою? – Е-е-е!.. Добрі люди! Де ви теперечки правду нашли? Її тепер і в світі нема. Лучче жити кривдою, аніж правдою». « – Нема тут життя, бо моя правда записана на піску, а кривда – на камені». У наведених контекстах абстракти «правда» й «неправда» характеризуються протилежною оцінністю, яка виникає на підставі глибокого відчуття індивідом власної гідності, самоцінності, правоспроможності, адже буття людини великою мірою залежить від співвідношення її можливостей і характеристик середовища, у якому вона перебуває. Емоції, пов'язані з відсутністю перспектив реалізації індивідуальних потреб та інтересів за наявних недосконалих умов життя (неправди, несправедливості, кривди, неповноправ'я), спонукають до пошуків оптимальних параметрів самоздійснення. Суб'єкт фольклорної традиції осмислює правду як фактор, здатний забезпечити перетворення потенційних можливостей гармонійного існування, породжених бажанням, уявою, мрією, вірою, надією, на реальність. Саме з вищезгаданих причин поняття «правда» й «справедливість» у казках тісно пов'язані. Зокрема, у казці «Про правду і кривду» відновлення справедливості пов'язується з перемогою правди: чоловік, що обстоював правду, до-

бився більших статків і здобув ширше коло прав, ніж той, хто хотів жити кривдою. « – Ну що, дядьку: ти казав, що кривдою лучче жити, ніж правдою; отже ні! Ти тільки купець, а я король – правда кривду переважила! Я забуваю все те, що ти мені робив. Бери собі оці два кораблі з усім добром. А як приїдеш у свій город, розкажуй усім, що лучче жити правдою, аніж кривдою». Казка «Правда і Кривда» містить осмислення вибору неправдивого й несправедливого способу життя як шляху до повної втрати прав. « – Ага, ти тут, голубчику! – крикнули ворони. – Добре, що ти тут! Давно тебе чекаємо. Ти кривдив людей, брата погубив, нас думав обдурити! Тепер звідси живий не підеш! Прив'язали ворони на шию Кривді мотуз і підтягли вгору. Потім взяли таблицю і написали: «Хто лихою дорогою ходить, на такій і пропаде!» Так Кривда домандрував, а Правда живе і нині». З точки зору суб'єктів фольклорної традиції, носій правди заслуговує на збільшення прав. «Як тому правда – половину царства оддаю! Як ні – то мій меч – твоя голова з плеч!» « – Та чого ж ми таки підемо на суд? Лучче давай підемо по дорозі і питаємо чоловіка, якого зустрінемо: як скаже, так і буде. Ваша правда – уся моя худоба буде вам; моя правда – ваша худоба буде мені». Щоб зреалізувати заслужені права, треба довести свою правду. «Пішов Іван до царя, а там весілля: його старший брат жениться з царівною. Вона ж нікому не хоче сказати правди, бо брати настрахали. Світанок – одразу ж до царя. Розказав, як його старші брати обманули, показав половину персня, а царівна свою половину. Тут же цар наказав гнати геть за брехню старшого і середнього братів. А наймолодший брат оженився з царівною дочкою». « – Пресвітлий царю! Ви самі обіцяли мені доньку. Мені не треба вашого золота. – А чим докажеш, що ти убив шаркань? Народ зібрався коло них і слухає їх бесіду. – Чим докажу? – розсердився Іван. – Зараз увидите! Витяг карликову пищавку і почав свистати. Почав народ танцювати. танцюють усі: і старі, і молоді і вівці, і корови, і кури, і гуси, і свині, і цар, і цариця. Танцювали доти, доки на ногах держалися. Потім почав цар просити: – Перестань грати. бо вмираємо. Іван перестав, і цар каже: – Тепер вірю, що то ти убив шаркань».

Представлені у казках абстракти «правда», «неправда» корелюють з культуро-правовими уявленнями про «добро» та «зло». « – Йди, аби я тебе більше не бачив, бо від сьогодні царство не твоє, а моє. Якщо почую, що ти знаходишся в державі, то жити не будеш. За добро ти заплатив мені злом». Синтетичне розуміння правди, зафіксоване казками, охоплює поняття істини, справедливості, добра, порядку, честі та особистої гідності. У казках поняття «честь» спирається на конструкції «правда» й «справедливість». «Так, мали честь легені, бо не зламали свого слова, знайшли і повернули усіх трьох принцес». «А живе вона там, де всі чесні люди живуть і працюють для себе». З точки зору суб'єктів фольклорної традиції, «жити чесно» позначає жити по правді, по справедливості, правильно, без порушення правил. «У багатого батька був один син, а батько нажив худобу неабияк, а таки чесно: багато поту вилилося з нього, багато крові зіпсувалось, поки заблищали у нього в кишені червінці». «Правда погодився жити в палаці, тільки просив, щоб привели і його бідну матір. І жив собі чесно».

Таким чином, когнітивно-семантичні структури правди, справедливості, честі, добра, тісно пов'язані, через це порушення прав суб'єкта у фольклорі завжди розглядається як викривлення правди та справедливості, тобто прояв зла. Найвний в українських народних казках смислокомплекс «правда» об'єднує систему конструктивів: 1) правда як вірогідна інформація; 2) правда як істина; 3) правда як справедливість; 4) правда як право (визнання правоти, а отже й правоспроможності героя); 5) правда як згода.

Основний зміст лінгвоправової інформативності досліджуваної константи можна представити у вигляді схеми S + A + C + V, що фіксує гранично узагальнені уявлення про суб'єкта правової ситуації (Subject), вчинок, значущий з точки зору права (Action), елемент правосвідомості (Consciousness), ціннісну складову правової ситуації (Value).

Роль індикаторів лінгвокультури «правда» у казках можуть виконувати слова, словосполучення, речення, сегменти текстів, а також жанрово-ситуативні знаки аналізованого поняття – сюжетні елементи, особливості композиції, засоби, які забезпечують когерентність тексту, оцінні та емоційні конотації.

Перспективи дослідження пов'язуються з вивченням лінгвоправової інформативності фольклорних констант «справедливість» та «свобода».

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека: [монография] / Н.Д. Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Воркачев С.Г. Правды ищи: идея справедливости в русской лингвокультуре: [монография] / С.Г. Воркачев. – Волгоград: Парадигма, 2009. – 191 с.

4. Воробьев В.В. Лингвокультурология: [монография] / В.В. Воробьев. – М.: Издательство российского университета дружбы народов, 2008. – 340 с.
5. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури: [монографія] / С.Я. Єрмоленко. – К.: Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
6. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: Нариси / В.В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2007. – 261 с.
7. Калинова сопілка: Антологія української народної творчості [збірник текстів / упорядкування, передмова, статті та примітки О.Ю. Бріциної, Г.В. Довженок, С.В. Мишанича]. – К.:Веселка, 1989. – 615 с.
8. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: [монографія] / В.І. Кононенко. – К.: Вища школа, 2008. – 327 с.
9. Колесов В.В. Язык и ментальность: [монография] / В.В. Колесов. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2004. – 240 с.
10. Левченко О.П. Лінгвокультурологія та її термінна система / О.П. Левченко // Проблеми української термінології. – Львів: Світ, 2003. – № 490. – С. 105-113.
11. Маслова В.А. Лингвокультурология: [учебное пособие для студентов высших учебных заведений] / В.А. Маслова. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
12. Мацько Л.І. Українська мова у освітньому просторі: [навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»] / Л.І. Мацько. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
13. Медвідь Н.С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.С. Медвідь – К, 2009. – 23 с.
14. Мойсієнко А.К. Мова як світ світів. Поетика текстових структур: [наукове видання] / А.К. Мойсієнко. – Умань: РВЦ «Софія», 2008. – 280 с.
15. Словник української мови: [у 11 т.] / [редкол.: І К. Білодід (голова) та ін.] – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 1970. – 827 с. – Т. 4. – 1973. – 839 с. – Т. 5. – 1974. – 839 с. – Т. 7. – 1975. – 915 с.
16. Філософія права: [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / відп. ред. О.Г. Данильян. – Харків: Право, 2009. – 208 с. 25. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. / Ю. Хабермас. – М: Наука, 1992. – 175 с.
17. Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу: [монографія] / Л.І. Шевченко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 478с.
18. Шевченко М.В. Інформативно-змістове варіювання культурами в українському поетичному мовленні / М.В. Шевченко // Мова і культура. – К., 2001. – Вип. 3. – Том III. – С. 246–251.

Анотація. У статті здійснено логіко-семантико-когнітивну інтерпретацію мовних знаків фольклорних уявлень про правду як основу правого порядку. Аналіз доводить, що в українських народних казках лінгвокультурна константа «правда» тісно пов'язана з поняттями «справедливість», «добро», «честь», «гідність», «право».

Ключові слова: лінгвокультурологія, правова інформативність, мовний знак, правда, казка.

Summary. Truth is one of main axiological constants in legal sphere. Rudimental ideas about truth, reflected in the lingual system of folk tales, are based on deep philosophical knowledge, and need deciphering via created logical connections in the sphere of routine legal experience of those, who reflect oral language traditions.

Lingual means of the fairy construct present folklore comprehension of the truth both directly and indirectly. Direct indexations are formed by means of separate words, word combinations and sentences with the corresponding semantics. Indirect verbalizations of the constant "truth" present cultural legal informativity through text segments, which are associatively tied with the practice of realia identification that may be trusted or doubted. They fix on emotions, caused by definite facts, and on the evaluations of the correspondence between the ideas about "truth" and real life situations. The notion "truth" reflects the spirit of Ukrainian mentality. The ideas opposite to it are fixed in the tales with the help of the units: "not truth", "lies", "to deceive", "cheating", "to cheat". The opposition "true-not true" ("truth-lie", where "lie" stands for "not true", "injustice") is the central cultural legal opposition of the fairy tale massive. Presented in the tale abstracts "true", "not true" are correlated with the cultural and legal ideas about "good" and "evil". The synthetic understanding of the truth, fixed in the fairy tales, unites the notions of justice, good, order, honour and personal dignity. The named cognitive semantic structures are interweaved, so the disruption of the subject's rights in the folklore is always treated as the disruption of the truth and justice, as the manifestation of the evil.

The presence in the Ukrainian tales of a pragmatic complex "truth" unites the system of constructs: 1) truth as probable information; 2) truth as true facts; 3) truth as justice; 4) truth as the right (the acknowledgement of being right, and consequently legal capacity of the hero); 5) truth as consent.

The perspectives of the investigation are connected with the study of linguistic legal informativity of the folklore constants "justice", "will", and "fate".

Key words: *linguo-culturelogy, legal informativity, lingual sign, truth, fairy tale.*

Отримано: 23.01.2015 р.

УДК 811.161.2'367:821.161.2-1Г/7.08

Ладиняк Н.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СИНТАКСИСУ П. ГІРНИКА

Синтаксична організація є невід'ємною складовою художньої палітри твору. Поетичний синтаксис підпорядкований віршованому розміру, але й водночас пов'язаний зі структурою втілюваної в художніх образах думки [5].

Дослідження художнього синтаксису має тривалу традицію у вітчизняній лінгвістиці (наукові студії О. П. Безпалька, О. С. Грановської, Н. Я. Грипас, С. Я. Єрмоленко, В. Г. Мариниченка, Г. М. Удовиченка, І. М. Уздиган). Й сьогодні науковий інтерес до синтаксичної організації поетичної мови не послаблюється, що засвідчують праці О. О. Бистрової, Д. В. Данильчука, Н. В. Журавльової, А. П. Загнітка, Д. В. Колоди, А. М. Поповського та ін. Таке активне зацікавлення структурними й стилістичними особливостями синтаксису поетичного мовлення закономірне: не лише лексика, а й поетичний синтаксис виявляє неповторність мовотворчості українських митців. Як слушно зауважує С. Я. Єрмоленко, синтаксична своєрідність віршового мовлення не вичерпується поняттями фігурального чи поетичного синтаксису. Вона здатна охопити всю синтаксичну організацію вірша, усю його композиційну єдність, тобто весь закінчений поетичний твір [4, 3-4].

Дослідження синтаксису поетичного тексту традиційно співвідносять з жанром, однак його жанрова структурованість не є переважальною – стиль автора "формує" синтаксичні побудови й водночас ними обумовлений. Синтаксична організація поетичних творів концентрує ставлення митця до повідомлюваного за допомогою складних поетичних тональностей, специфічної ритміки, експресивної модальності речень, добору певної доречної структури за будовою [2, 44].

Предметом нашого аналізу стали конструкції поетичного синтаксису П. Гірника, талановитого письменника кінця ХХ – поч. ХХІ ст., лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка. Досліджуючи актуалізацію семантики лінгвальних засобів традиційного словника П. Гірника [6], ми спостерегли, що у деяких поетичних творах синтаксичний рівень стилістично домінує. Саме він є провідним у побудові тексту, інші рівні йому підпорядковуються, а синтаксичні засоби стають носіями значень, що творять категорійний зміст тексту.

Сьогодні маємо кілька цікавих студій про мовотворчість П. Гірника Берест Т.М. [1], Маркітантова Ю.О. [7]. Синтаксична організація його поетичної мови ще не була об'єктом спеціального дослідження, тому розвідки в цьому напрямку видаються **актуальними**.

Мета аналізу – виявити й описати основні синтаксичні засоби поетичної мови П. Гірника, встановити конкретні прийоми організації художньої образності на синтаксичному рівні.

Джерелом фактичного матеріалу слугували тексти митця, вміщені у збірці "Посвітається" [3].

Поетичний синтаксис П. Гірника представлений **різними структурними типами простих речень**, зокрема й односкладними та двоскладними неповними. Функціонування їх збагачує синтаксичні можливості поетичної мови, вирізняє стилістично позначені контексти: *Вечоріє. Спиняється світ. / Ти коли повертаєшся, брате?* [3, 9]; *Не літні – позалітні, / позавбиті, / Плече в плече, де співає сова. / А верхи у світи – / і наче вліти. / Цілуйте клямку. / Клямка вікова* [3, 11].

Зміст і стилістичне осмислення односкладних та двоскладних неповних речень у поезіях П. Гірника розкривається на тлі більшого контекстуального цілого. Тексти, у яких наявні односкладні чи двоскладні неповні речення, взаємодіючи з іншими синтаксичними структурами, створюють певну стилістичну картину. Спостерігаємо активне вживання односкладних речень, здебільшого непоширених, на початку поетичних творів: вони стають своєрідними зачинами – екскурсом у світ ліричного героя, елементами пейзажної замальовки: *Голоси...Голосіння... Світи... / Без коня...Без сідла... Без упину... / Відтужи, від благай, відпусти / Свою душу бодай на хвилину* [3, 134]; *Зимня осінь. Вітряно і кволо. / Дві вікні, дві стулі, дві сльози. / Голоси, що гріються навколо / Свисту, що мовчить у батозі* [3, 138].